

Κάτσικας, Χ. - Σωτήρης, Π., *Η Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Πανεπιστημίου. Από την Μπολόνια στην Πράγα και στο Βερολίνο*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2003

Στη μελέτη τους, οι Χρήστος Κάτσικας και Παναγιώτης Σωτήρης προσπαθούν να εξετάσουν το πώς η καπιταλιστική αναδιάρθρωση επηρεάζει το ελληνικό πανεπιστήμιο και, παράλληλα, ασκούν κριτική στη ρητορική και τα ιδεολογήματα με τα οποία επενδύεται ιδεολογικά η αναδιάρθρωση, προκειμένου να αποικίσει τον «κοινό νοο» και να αποκτήσει ιδεολογικά μαζικά ερείσματα.

Η μελέτη τους έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι δεν υπάρχει άλλο βιβλίο που να ασχολείται με το ίδιο θέμα, χρησιμοποιώντας τα αναλυτικά εργαλεία που χρησιμοποιούν οι

συγγραφείς. Το εμπειρικό υλικό στο οποίο οικοδομούν την επιχειρηματολογία τους προέρχεται από στοιχεία σχετικά με τη ροή του φοιτητικού πληθυσμού στην Ελλάδα, τον αριθμό εισακτέων, την εξέλιξη του ύψους και των πηγών χρηματοδότησης της εκπαίδευσης καθώς και τα κείμενα της Μεγάλης Χάρτας των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (1988), τη Διακήρυξη της Σορβόνης, τη Διακήρυξη της Μπολόνια (1999), το μήνυμα της Σαλαμάνκα προς την Πράγα (2001) και το ανακοινωθέν της Πράγας (2001). Τα κείμενα αυτά περιέχονται και σε ειδικό παράρτημα του βιβλίου (Τεχνήρια I και II).

Οι Χ. Κάτοικας και Π. Σωτήρης, με την ανάλυσή τους, συγκροτούν μια επιχειρηματολογία τόσο απέναντι στη νεοφιλελεύθερη ρητορική της «χρησιμότητας των σπουδών», όπου ο όρος «χρησιμότητα» είναι «αυτό που ζητά η αγορά», όσο και απέναντι στις παραδοσιακές ρομαντικές αστικές και μικροαστικές απόψεις του φιλελεύθερου ουμανισμού «περί ανταξίας της μόρφωσης», οι οποίες κυριάρχησαν την εποχή της επέκτασης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (δεκαετία '80 και μέσα της δεκαετίας του '90), βρίσκοντας έδαφος στην οικονομική ευφορία, την ευκολότερη απασχόληση των πτυχιούχων ή στην προσδοκία της απασχόλησης που είχαν.

Η αναδιάρθρωση του πανεπιστημίου, σύμφωνα με τους συγγραφείς, έγκειται βασικά στην αλλαγή του ιδεολογικού και κατανεμητικού του ρόλου. Ο νέος ιδεολογικός ρόλος του πανεπιστημίου υπηρετείται μέσα από το εξεταστικό και την προσαρμογή του πανεπιστημίου σε όρους ποσοτικής και μετρήσιμης αποτίμησης της ποιότητας της λειτουργίας του, καθώς και με την προσαρμογή ή τις πιέσεις για προσαρμογή της έρευνας στις ανάγκες των χρηματοδοτών της (κοινοτικά προγράμματα, επιχειρήσεις). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η οποιαδήποτε κριτική θεώρηση της γνώσης εξοβελίζεται, καθώς είναι «άχρηστη για την αγορά», δεν έχει πρακτικό αντίκρισμα (η γνώση του *do nothing*, όπως χαρακτηριστικά την αποκάλεσε ο υπουργός Παιδείας της Μεγάλης Βρετανίας σε ομιλία του στις 15/2/2000 για τα νέα «επιχειρηματικά πανεπιστήμια»). Επίσης, η ανεργία των αποφοίτων των πανεπιστημίων έχει δημιουργήσει τη γενιά που αισθάνεται «εξαπατημένη», όπως την αποκαλεί ο Bourdieu, η οποία είναι λογικό να «συγκινείται» από τη νεοφιλελεύθερη ρητορική που προτείνει σπουδές

«συμβατές με την αγορά», δηλαδή με τα επαγγέλματα, αφού καλλιεργεί την προσδοκία ότι έτσι θα μπορέσουν να εργασθούν οι πτυχιούχοι σε αυτό που σπούδασαν.

Ο νέος κατανεμητικός ρόλος του πανεπιστημίου υλοποιείται μέσα από τη διαμόρφωση σπουδών «πολλών ταχυτήτων», «διαφόρων επιπέδων» και πτυχίων με διαφορετικά επαγγελματικά δικαιώματα ή και ανίπαρκα επαγγελματικά δικαιώματα. Άλλωστε, η διακήρυξη της Μπολόνια προβλέπει τη μείωση των ετών σπουδών σε τρία χρόνια για το βασικό πτυχίο, προκειμένου να υλοποιηθεί η πολιτική της αύξησης του φοιτητικού πληθυσμού με την παράλληλη μείωση του κόστους των σπουδών. Από εκεί και πέρα προβλέπονται μεταπτυχιακά για ένα μικρό ποσοστό αποφοίτων (στην Ελλάδα για το 15%), τα οποία θα έχουν τα επαγγελματικά δικαιώματα του σημερινού πτυχίου και τα οποία θα χρηματοδοτούνται από ερευνητικά προγράμματα, επιχειρήσεις και δίδακτρα.

Οι συγγραφείς, αναλύοντας τις παραπάνω εξελίξεις, δείχνουν με στοιχεία ότι η παρουσία του κράτους στη χρηματοδότηση του πανεπιστημιακού θεσμού είναι αναντικατάστατη καθώς, παρά τις φραστικές πιρουέτες των νεοφιλελευθέρων, οι μεμονωμένοι καπιταλιστές δεν μπορούν να σηκώσουν το βάρος της χρηματοδότησης της βασικής έρευνας, η οποία είναι προϋπόθεση για την παραγωγή του επιστημονικού προσωπικού που κάνει την εφαρμοσμένη έρευνα, η οποία γίνεται τα τελευταία χρόνια, κυρίως, στις επιχειρήσεις. Στην Ελλάδα ο κύριος φορέας χρηματοδότησης της έρευνας είναι το κράτος και όχι οι επιχειρήσεις, ενώ σημαντικός παραμένει ο ρόλος των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων, οι οποίες όμως, όπως δείχνουν οι Κάτοικας και Σωτήρης, δεν είναι η κύρια πηγή χρηματοδότη-

σης των ΑΕΙ και ούτε μπορούν από μόνες τους να υποστηρίξουν τη λειτουργία πανεπιστημιακών τμημάτων.

Τέλος, οι συγγραφείς αναλύουν διεξοδικά τις απόψεις για την «κοινωνία της γνώσης», το «τέλος του επαγγελματισμού» κ.λπ., με τις οποίες επενδύεται ιδεολογικά και δικαιολογείται η αποσύνδεση των πτυχίων από επαγγελματικά δικαιώματα και η ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων προτείνοντας, παράλληλα, και τους βασικούς άξονες της αριστερής πολιτικής μέσα στα πανεπιστήμια: την υπεράσπιση του δικαιώματος της εργασίας, την αντίσταση στη συγκρότηση τμημάτων χωρίς εργασιακά δικαιώματα και στην ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων διεκδικώντας μονιμότητα και κάλυψη των αναγκών με θέσεις ΔΕΠ.

Κλείνοντας, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι συγγραφείς θα έπρεπε να δώσουν μεγαλύτερη έκταση στην ανάλυση του τι προτείνουν κυρίως στο ζήτημα της αναδιάρθρωσης των σπουδών των πανεπιστημίων, διότι η κριτική στην αναδιάρθρωση του πανεπιστημίου δεν μπορεί να γίνει ή να δίνει την εντύπωση ότι γίνεται η «κολυμπήθρα του Σιλωάμ» για το πανεπιστήμιο των φεουδαρχικών εδρών και τομέων, του ενός συγγράμματος, της τεχνικής επέκτασης των ετών σπουδών μέσω της κατάτμησης των μαθημάτων σε κεφάλαια ενός βιβλίου, όπου σε κάθε εξάμηνο θα διδάσκεται και ένα κεφάλαιο, ώστε να δικαιολογούνται θέσεις εργασίας «ημετέρων» και εξάμηνα, κατα-

στάσεις δηλαδή που απαξίωσαν το πανεπιστήμιο και έστρωσαν το δρόμο στην επιτυχία της νεοφιλελεύθερης πολιτικής. Με άλλα λόγια, η κριτική στη νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση δεν πρέπει να δίνει την εντύπωση ότι «όλα ήταν ωραία» στα πανεπιστήμια και τώρα χάλασαν. Λόγου χάρη, ο χρόνος των σπουδών είναι άμεση συνάρτηση του τι μαθαίνει κάποιος και, δυστυχώς, οι ντιρεκτίβες της Μπολόνια για μείωση των ετών σπουδών ηχούν ωραία στους φοιτητές που σπουδάζουν «τα ίδια και τα ίδια» σε κάθε εξάμηνο, προκειμένου να «γεμίσουν» τα τέσσερα χρόνια σπουδών, ενώ την ίδια στιγμή πληρώνουν ενοίκιο, διατροφή κ.λπ. αν σπουδάζουν σε άλλη πόλη.

Το ζητούμενο για την Αριστερά είναι να προωθήσει έναν πανεπιστημιακό ιδεότυπο πέρα από τον «πανεπιστημιακό-φεουδάρχη» και τον «επιχειρηματία» συνάδελφό του. Αν δεν το επιτύχει, τότε μοιραία μέσα στα πλαίσια της αριστερής κριτικής της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης θα αναπτυχθούν «εκλεκτικές συγγένειες» με συμφέροντα που δεν θέλουν το νέο, όχι γιατί προτείνουν κάτι πολιτικά διαφορετικό, αλλά γιατί νοσταλγούν το παλιό, το οποίο ιστορικά είναι πια ξεπερασμένο.

Οι Κάτσικας και Σωτήρης με το βιβλίο τους βάζουν τις θεωρητικές βάσεις για την οικοδόμηση μιας αριστερής πολιτικής που θα κινηθεί πέρα από αυτό το δίπολο.

Κώστας Θεριανός